

Nederlandse samenvatting

Ecstasy is een van de meest gebruikte party drugs geworden. Gecombineerd met de potentiële schadelijkheid en de ineffectiviteit van juridische maatregelen (getuige de hoge gebruikscijfers) rechtvaardigt dit de ontwikkeling van gezondheidsbevorderende interventies die ecstasygebruik reguleren. Het huidige proefschrift beschrijft de resultaten van studies die erop gericht waren om ontwikkeling van dergelijke interventies te informeren. Het eerste hoofdstuk vat kort de geschiedenis, sociaal-culturele context, en effecten van de drug ecstasy samen. Vervolgens worden de resultaten beschreven van een probleemanalyse die in kaart bracht op welke specifieke gedragingen een interventie zich zou moeten richten. Dit resulteerde in de volgende gedragingen: ecstasy uitproberen; stoppen ecstasy te gebruiken; aangeboden ecstasy weigeren; niet vaker dan eens in de vier tot zes weken gebruiken; niet meer dan 1.5 mg MDMA per kilo lichaamsgewicht gebruiken; ecstasypillen laten testen voor gebruik; elk van de drie nachten voor gebruik tenminste acht uur slapen; elk van de drie dagen voor gebruik tenminste twee liter water drinken; tijdens gebruik elk uur tenminste een halve liter water drinken; tijdens gebruik elke twee uur tenminste 20 minuten afkoelen in de chill-out; en ecstasy niet combineren met alcohol, cocaïne, speed of GHB.

Om de stand van zaken betreffende de determinantenconfiguraties (de relatieve relevantie van de determinanten van een gedraging) van deze gedragingen uit de probleemanalyse te integreren werd een meta-analyse uitgevoerd. De resultaten worden gerapporteerd in hoofdstuk 2. Hoewel de database query van deze meta-analyse opzettelijk was opgezet om publicaties over alle ecstasygebruik-gerelateerde gedragingen te omvatten, werden er alleen publicaties gevonden over het gedrag 'ecstasy gebruiken'. Door middel van kwantitatieve synthese van deze studies ontstond een beeld van de determinantenconfiguratie van 'ecstasy gebruiken'. De belangrijkste determinanten waren attitude (in het bijzonder positieve

uitkomstverwachtingen betreffende het goed voelen door gebruik en facilitatie van sociale interactie en negatieve uitkomstverwachtingen betreffende toenemend gebruik en fysieke en mentale bijwerkingen); subjectieve en beschrijvende normen betreffende iemands vrienden, partner en leeftijdsgenoten; waargenomen controle betreffende het verkrijgen van ecstasy en de beschikbaarheid van ecstasy; gewoonte; morele norm; en geanticiperde spijt. Deze determinantenconfiguratie kan als basis dienen voor de ontwikkeling van interventies die zich richten op 'ecstasy gebruiken'. Echter, het is niet bekend of dit ook als basis kan dienen voor de ontwikkeling van interventies die zich richten op de gedragingen uit de probleemanalyse. Hoewel men zou kunnen stellen dat het gedrag 'ecstasy gebruiken' een generieke categorie van gedrag is die specifiekere gedragingen omvat (zoals ecstasy uitproberen, stoppen met ecstasygebruik, of minder vaak gebruiken), kunnen determinantenconfiguraties van gerelateerde maar verschillende gedragingen verschillen (Ajzen, 1991; Eves et al., 2003; Fishbein et al., 2001). Het lijkt er dus op dat de literatuur geen betrouwbare basis kan bieden voor de ontwikkeling van interventies die zich richten op de gedragingen die uit de probleemanalyse kwamen.

Echter, vanwege zijn kwantitatieve aard gebruikte de meta-analyse erg strikte inclusiecriteria. Door deze strikte inclusiecriteria kunnen studies, die waardevolle kwalitatieve informatie bevatten over mogelijke determinanten van gedrag, desalniettemin zijn geëxcludeerd. Teneinde deze mogelijkheid te onderzoeken is een kwalitatieve review uitgevoerd. Deze review omvatte alle studies naar redenen van ecstasygebruiken gerelateerde gedragingen, die waren uitgesloten door de meta-analyse. De resultaten worden gerapporteerd in hoofdstuk 3. Deze review gaf aan dat er verschillende redenen zijn voor beginnen met ecstasy, stoppen met ecstasy, ecstasy gebruiken, en andere gerelateerde gedragingen. Dit impliceert dat de determinantenconfiguraties van beginnen met ecstasy en stoppen met ecstasy inderdaad verschillen van die van 'ecstasy gebruiken'. Bovendien gold dat, voor de redenen die in zowel de review als de meta-analyse voorkwamen, de resultaten soms uiteenliepen. In de kwalitatieve literatuur werden sommige redenen frequent gerapporteerd terwijl in de meta-analyse bleek dat deze redenen niet betekenisvol samenhangen met intentie of gedrag (c.q. Cohen's $d < .2$; Cohen, 1992). Tot slot leek het er op dat veel ecstasygebruikers stopten door een verandering in levensomstandigheden of omdat ze interesse verloren.

Drie conclusies uit de meta-analyse en de review zijn in het bijzonder van belang. Ten eerste is alleen de determinantenconfiguratie van 'ecstasy

gebruiken' kwantitatief onderzocht. Ten tweede hoeft deze determinantenconfiguratie niet voorspellend te zijn voor de determinantenconfiguraties van andere gedragingen. Ten derde lijkt het er op dat interventies betreffende ecstasygebruiker beter aan doen zich te richten op 'harm reduction' dan te proberen mensen te laten stoppen met ecstasygebruik. Omdat de literatuur geen evidentie biedt over de determinantenconfiguraties van de gedragingen die uit de probleemanalyse kwamen, werd geconcludeerd dat nieuw onderzoek nodig was om deze determinantenconfiguraties in kaart te brengen, zodat 'evidence-based' interventieontwikkeling mogelijk zou worden. Van de 33 studies naar de determinanten van ecstasygebruik in het literatuuroverzicht in hoofdstuk 2 en 3 zijn er maar 2 uitgevoerd in Nederland. Omdat deze resultaten wellicht niet naar Nederland gegeneraliseerd kunnen worden, kan nieuw onderzoek in Nederland deze resultaten misschien niet als uitgangspunt gebruiken. Verder is het raadzaam om te verifiëren of ecstasygebruikers inderdaad vaak uit zichzelf stoppen, voordat wordt besloten op welke gedragingen de interventieontwikkeling zich moet richten.

Om de situatie in Nederland te onderzoeken, en te onderzoeken of mensen uit zichzelf stoppen met ecstasygebruik, werd een kwalitatieve studie uitgevoerd onder 32 Nederlanders uit de Dance scene. De resultaten worden besproken in hoofdstuk 4. De resultaten suggereren dat het ecstasygebruik in Nederland vergelijkbaar is met dat in de VS, het Verenigd Koninkrijk, en Australië. Bovendien werd bevestigd dat de meeste gebruikers uit zichzelf leken te stoppen met ecstasygebruik wanneer gebruikers naar "de volgende fase" gingen, zoals ze dat zelf omschreven. De eerste bevinding betekent dat de belangrijke determinanten uit de meta-analyse over 'ecstasy gebruiken' kunnen worden gemeten als uitgangspunt voor nieuw kwantitatief onderzoek in Nederland. Hoewel het aannemelijk is dat determinanten voor andere gedragingen zullen blijken te verschillen, kan pas worden gezien of dat inderdaad zo is na een dergelijke studie. De tweede bevinding impliceert dat het onverstandig lijkt om interventies te ontwikkelen die zich richten op het aanzetten tot stoppen met ecstasygebruik. Voordat een beslissing kan worden genomen die zo ingrijpend is als de beslissing om interventies niet te richten op stoppen met ecstasygebruik, is echter grootschalige kwantitatieve bevestiging nodig.

Om de determinantenconfiguratie van elk van de 14 gedragingen uit de probleemanalyse in kaart te brengen, is een online vragenlijststudie opgezet. Om de determinantenconfiguraties van deze gedragingen te kunnen

vergelijken met die van 'ecstasy gebruiken' is deze gedraging ook opgenomen. In hoofdstukken 5, 6 en 7 word de determinantenconfiguraties gerapporteerd van ecstasy gebruiken, ecstasy uitproberen, en stoppen met ecstasygebruik. In hoofdstuk 8 wordt een vergelijkende studie gerapporteerd. De resultaten suggereren dat, onder niet-gebruikers, de determinantenconfiguraties van ecstasy uitproberen en ecstasy gebruiken vergelijkbaar zijn (c.q. de determinanten die belangrijk waren voor ecstasy gebruiken waren ook belangrijk voor ecstasy uitproberen). Echter, onder gebruikers verschillen de determinantenconfiguraties van ecstasy gebruiken en stoppen met ecstasy (c.q. de determinanten die belangrijk waren voor ecstasy gebruiken waren niet altijd belangrijk voor stoppen met ecstasy). Bovendien verschillen de determinantenconfiguraties voor ecstasy gebruiken tussen niet-gebruikers en gebruikers (c.q. determinanten van ecstasy gebruiken die belangrijk waren voor gebruikers waren niet altijd belangrijk voor niet-gebruikers). Verder bleek dat als een determinant onderscheid maakte tussen niet-gebruikers en gebruikers, deze determinant niet altijd de intentie om te gebruiken in één van die twee groepen voorspelde (c.q. een determinant waar gebruikers substantieel hoger op scoorden dan niet-gebruikers, hing niet altijd samen met intentie om te gebruiken in één van die twee groepen).

Deze bevindingen hebben een aantal implicaties voor de bruikbaarheid van studies naar determinanten van ecstasygebruik voor interventie-ontwikkeling. Ten eerste kunnen de resultaten van studies naar de determinanten van ecstasy gebruiken onder niet-gebruikers inderdaad gebruikt worden om interventies te ontwikkelen, maar alleen als de steekproeven uitsluitend niet-gebruikers betreffen. Ten tweede kunnen interventies die gebruikers er toe willen bewegen te stoppen met ecstasygebruik geen gebruik maken van resultaten van studies naar de determinanten van ecstasy gebruiken onder gebruikers. Ten derde kunnen studies die determinanten tussen niet-gebruikers en gebruikers vergelijken niet gebruikt worden om interventies op te baseren. Verder verklaarden de determinanten van stoppen met ecstasy maximaal 37% van de intentie om te stoppen. Gecombineerd met de resultaten van de kwalitatieve studie suggereert dit dat belangrijke determinanten niet zijn gemeten. Dit komt overeen met de mogelijkheid dat gebruikers stoppen met gebruik door factoren zoals veranderingen in levensomstandigheden of verlies van interesse. Met betrekking tot de determinantenconfiguratie van ecstasy uitproberen waren attitude, morele norm en geanticiperde spijt sterk geassocieerd met intentie om ecstasy uit te proberen. Subjectieve norm en de

verwachting dat je je tijdens ecstasygebruik erg goed voelt waren matig geassocieerd. Met betrekking tot de determinantenconfiguratie van stoppen met ecstasy was alleen attitude sterk geassocieerd met intentie. Subjectieve norm, subjectieve norm betreffende ouders, descriptieve norm betreffende beste vriend en vrienden, morele norm, en de verwachting dat ecstasygebruik slecht is voor de gezondheid waren allemaal matig geassocieerd met intentie.

De resultaten van beide literatuurstudies, de interviewstudie, en deze kwantitatieve data suggereren dat de meeste ecstasygebruikers na een aantal maanden of jaren uit zichzelf stoppen met ecstasygebruik zonder dat daar een interventie voor nodig is. Dit impliceert dat evidence-based interventies met het doel ecstasy-gerelateerde schade te minimaliseren wellicht efficiënter zijn als ze zich richten op het bevorderen van de toepassing van harm reduction strategieën dan als ze proberen mensen te laten stoppen. Ecstasy laten testen bij een testservice of inleverpunt lijkt een heel belangrijke harm reduction strategie te zijn. In hoofdstuk 9 worden data gerapporteerd die het mogelijk maakt deze determinantenconfiguratie in kaart te brengen. Verder worden de resultaten van een kleinschalig exploratief onderzoek gerapporteerd. Met betrekking tot de determinantenconfiguratie van ecstasy laten testen was gewoonte zeer sterk geassocieerd met intentie. Attitude, descriptieve norm en geanticiperde spijt waren sterk geassocieerd, en waargenomen controle over het gedrag waren matig geassocieerd. Met betrekking tot de exploratieve maten leek het erop dat de meeste deelnemers de proportie 'pure' pillen (met uitsluitend MDMA als werkzame stof) lager inschatten dan deze in werkelijkheid is. Bovendien verwachtte een substantiële proportie van de deelnemers dat 'onpure' pillen iets giftigs bevatten. Toch waren veel deelnemers bereid om ongeteste pillen te gebruiken, helemaal wanneer vrienden beweerden al pillen uit dezelfde batch gebruikt te hebben. De waargenomen susceptibiliteit leek dus erg laag.

Al met al heeft de sociaal cognitieve aanpak die in dit proefschrift is gebruikt relevante determinanten opgeleverd voor de onderzochte gedragingen. Het was echter ook duidelijk dat omgevingsvariabelen in ogenschouw genomen dienen te worden, en er zijn hoogstwaarschijnlijk nog persoonlijke variabelen die zinvolle toevoegingen kunnen vormen voor de geteste modellen. Verder lieten de gerapporteerde studies zien hoe bruikbaar het internet kan zijn bij het bestuderen van determinantenconfiguraties van verschillende gedragingen onder een grotendeels verborgen populatie zoals recreatieve gebruikers van illegale drugs. Tot slot kunnen op basis van deze studies drie conclusies worden getrokken met bredere implicaties. Ten eerste

moet onderzoek naar gedragsdeterminanten kwalitatieve en kwantitatieve methoden met elkaar complementeren. Dit betreft niet alleen empirisch onderzoek, maar ook literatuurstudies. Ten tweede dienen determinantenconfiguraties te worden beschouwd als specifiek voor een gedrag. Determinanten van een gedrag hoeven niet hetzelfde te zijn voor gerelateerde gedragingen (c.q. determinanten van 'ecstasy gebruiken' kunnen verschillen van determinanten van stoppen met ecstasy). Bovendien kan, onder mensen die een gedrag regelmatig uitvoeren (bv. ecstasygebruikers), dat gedrag voorspeld worden door andere determinanten dan onder mensen die dat gedrag niet regelmatig uitvoeren (bv. niet-gebruikers). Verder hoeven determinanten die verschillen tussen twee van zulke groepen de intentie in elk van die groepen niet te voorspellen. Ten derde dienen ecstasygebruik gerelateerde interventies zich te richten op het bevorderen van harm reduction, en niet op het proberen mensen te laten stoppen. Omdat de meeste ecstasygebruikers uit eigen initiatief stoppen kan meer gezondheidswinst worden behaald door correcte en consistente toepassing van harm reduction strategieën te bevorderen.